

Bestellingen 1917 - Turnhout valt stil Museum van de Speelkaart

“Kriegswichtig”

Oorlog is verveling. Oorlogen worden vaak herinnerd aan de hand van veldslagen en overwinningen, maar de werkelijkheid is minder spectaculair. Oorlogen bestaan uit lange periodes van wachten en opperste verveling. Om de tijd te doden, spelen soldaten spelletjes. Tijdens de Eerste Wereldoorlog is het kaartspel alom tegenwoordig want overal slaat de verveling toe en is het kaartspel vaak de enige vorm van tijdverdrijf die de jongemannen kunnen beoefenen. Tussen de gevechten in, overdag en 's nachts, binnen en buiten, overal wordt gespeeld. Ook in gevangenschap of in het lazaret brengen speelkaarten de broodnodige ontspanning. Wie geen speelkaarten heeft, zoals gevangen soldaten, maakt ze zelf uit afval. Het spel verdrijft de tijd, maakt het wachten draaglijker en verzet de geesten.

De Duitse overheid schat het belang van speelkaarten dan ook hoog in en het spel wordt tot “kriegswichtig” geproclameerd. Het maken van speelkaarten is met andere woorden oorlogsindustrie, even belangrijk als de fabricage van kanonnen en munitie. De speelkaartenmakers krijgen gunstmaatregelen en kaartspellen mogen belastingvrij aan het front worden geleverd. De Duitse kaartenmakers draaien overuren.

Maar speelkaarten vervullen nog andere functies, ze worden ingezet als hulpmiddel om militaire vaardigheden te leren of als “kartonnen wapens”, als propaganda pro en contra. Ook blijken kaarten in onzekere tijden onmisbaar om de toekomst te voorspellen! Dit bewijst dat het kaartspel minder onschuldig is dan het lijkt.

Date	Description	Quantity
139 Mag.	Rosenbaum B ellen 2 gros cartes L'ennemi... (3 puzzen)	141 14/2/17
	B sup	16/5/17
Mag.	Rosenbaum B ellen 100 gros Feine. 0 D 82 cl. doré	21/3/17. 14 gussen n° 2
Mag.	50 " " B sup. 80 " Pokoer met klein teken	30
Mag.	5 " " B v rhot " " " " "	31
Mag.	30 " " Sup. 322 36 " tur. 8/100. Pokoer " "	58
Mag. 16.156	5 " Smalle 1 br 36 Mannen	60
Mag.	2 " " 1 br rhot " "	61
	12 " 1 DP 36 tur. and Binn cl. doré	44
in Augustijn A.?	1 " Main foune rhot Ruit " "	17
	B 347	16/5/17
	Rosenbaum B ellen	12/5/17
In Augustijn A	4 gros Feine. L'ennemi rhot cl. doré tur. Damier	n° 63
	2 " " opaline " " "	65
	Zie page 30 B 102 - page 41 B 290 - page 46 B 356 - page 48 B 375	

Turnhout valt stil

De Eerste Wereldoorlog heeft ingrijpende gevolgen voor Turnhout, zeker ook voor de drukkerijen en speelkaartenmakers. De ontredde grijpt geleidelijk aan om zich heen, schaarste en vervolging maken het werken onmogelijk en uiteindelijk valt de normale productie volledig stil. Bij het uitbreken van de oorlog worden vele arbeiders gemobiliseerd. Eenmaal België grotendeels is bezet, gelden nieuwe regels: arbeiders worden naar Duitsland gedeporteerd (vanaf 1916), fabrieken ontmanteld (1917) en alle drukwerk is voortaan onderworpen aan een strenge censuur. Turnhout krijgt grote problemen omdat het geen grondstoffen kan aanvoeren en afzetmarkten niet bereikbaar zijn. Spoorwegen en havens worden beschadigd of vernietigd. Op de duur is zelfs geen papier meer beschikbaar zodat de productie enkel op restanten draait. Tenslotte haalt de bezetter de drukkerijen leeg, machines en materialen gaan naar Duitsland.

Terwijl de Duitse concurrenten grote winsten maken met “kriegswichtige” kaartspellen, wordt Turnhout versmacht. Dat kan je afleiden uit de bestellingen. In het werkboek met de magazijnorders van de firma Brepols is de laatst genoteerde levering van kaarten die van 12 mei 1917 voor de firma Rosenbaum in Brussel. Tot dan worden nog mondjesmaat speelkaarten gemaakt en geleverd. De opdrachten vallen echter stil, voor 1917 noteert Brepols amper 4 bestellingen.

Tekst: Filip Cremers

Archief & Musea Turnhout

Inventaris:

“Boek der Kaarten van Magazijn. Bestelde Kaarten”
Werkboek met bestellingen, Etabl. Brepols, Turnhout 1913-1918
Collectie Nationaal Museum van de Speelkaart, Archief Brepols 176

Het object van de maand is een initiatief van Archief & Musea Turnhout. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (doorklikken naar Object van de Maand).

Archief & Musea Turnhout • Druivenstraat 18 • B-2300 Turnhout

Tel: +32 14 44 33 98 • www.archiefenmuseaturnhout.be

v.u.: Eric Vos, Boomstraat 6, B-2300 Turnhout, +32 14 44 33 11